

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE PARLAMENTODA KADIN TEMSİLİ

Melike ÇAKIR¹, Rıfat KARAKOÇ²

Öz

Türk parlamento hayatı Osmanlı Devleti döneminde başlayan tarihsel bir süreci içermektedir. Osmanlı Devleti'nde başlayan bu parlamento hayatı Cumhuriyet döneminde varlığını güçlendirerek korumaya devam etmiştir. Türkiye'de parlamentolu hayat ilk olarak erkeklerin temsil edildiği bir alan olarak ortaya çıkmış olsa da Cumhuriyet'in ilanının sonrasında kadınlar da parlamentoda temsil edilmeye başlanmıştır. Kadınların parlamentoda temsil edilmeye başladığı ilk dönem, 18 kadın milletvekili parlamentoya girmeyi başarmıştır. Ancak o günden günümüze kadar olan süreçte kadınların temsil oranları erkeklerden her zaman düşük düzeyde kalmıştır. Bir diğer yönden diğer ülkelerin kadınlarından daha önce siyasi haklarını kazanan Türk kadınının parlamentoda temsil açısından geri planda kaldığı açık biçimde görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nde kadın parlamenter oranının belirlenmesi ve bu oranın tarafımızca eksik bulunması nedeniyle bu duruma yönelik çözüm önerilerinde bulunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Parlamento, Kadın, Temsil

JEL Kodları: Z00, Y10

REPRESENTATION OF WOMAN IN PARLIAMENT IN THE REPUBLIC OF TURKEY

Abstract

Turkish parliamentary life includes a historical process that started in the Ottoman Empire period. This parliamentary life, which started in the Ottoman Empire, continued to strengthen and protect its existence in the Republican period. Although parliamentary life in Turkey first emerged as an area where men were represented, women also began to be represented in parliament after the declaration of the Republic. In the first period when women started to be represented in parliament, 18 women deputies managed to enter the parliament. However, from that day until today, the representation rates of women have always remained at a lower level than men. On the other hand, it is clearly seen that Turkish women who have won their political rights earlier than women of other countries, are lagging behind in terms of representation of parliament. In this study, it is aimed examine the ratio of women parliamentarians in the parliament in the Republic of Turkey and to make suggestions for solutions to this situation due to the fact that this ratio is incomplete by us.

Keywords: Parliament, Women, Representation

JEL Codes: Z00, Y10

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, melike_cakir@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-4827-6490>

² Doç. Dr., Samsun Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, rifat.karakoc@samsun.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-3942-7426>

GİRİŞ

Türkiye’de parlamento tarihi uzun bir geçmişe sahiptir. 1876 yılında Meşrutiyet’in ilan edilmesi ve ardından 1877’de ilk parlamentonun kurulması ile bu süreç başlamıştır. Kanun-i Esasi’nin ilan edilmesi Osmanlı tarihi açısından her ne kadar bir dönüm noktası teşkil etse de bu dönemde yapılan seçimlerin umumi olmadığı görülmektedir. Bu bağlamda seçimlere hem seçmen hem de seçilen olarak sadece erkekler katılım gösterebilmiştir (Armağan, 1967, s. 55; Ortaylı, 1985, s.956-957; Tunaya, 2016, s.39).

Türk kadınlarının siyasi haklarını elde etmesi, Cumhuriyet döneminde, bir süreç içerisinde gerçekleşmiştir. Bu süreç ilk olarak kadınlara 1930 yılında belediye seçimlerinde oy hakkı tanınması ile başlamıştır. 1933 yılında Köy Kanunu’nda yapılan bir değişiklik ile kadınlara köylerde muhtar olma ve İhtiyar Kurulu’na seçme seçilme hakkı verilmiştir. Nihayet kadınların parlamentoya katılımı ise 1934 yılında bir anayasa değişikliği ile gerçekleşmiş ve bu tarihten sonra Türkiye’de kadınların parlamentoda temsilinin yolu açılmıştır (Eroğul, 1999, s. 206; Güneş, 2010, s. 173).

Ülkemizde kadınlar birçok ülkedeki çağdaşlarından çok daha önce seçme ve seçilme hakkını elde etmiş olsa da mecliste erkeklerle yakın oranlarda temsil oranlarına ulaşamamıştır. Buna ek olarak Türkiye’de kadınların siyasetteki temsil düzeyinin dünya ortalamasından oldukça geride kaldığı görülmektedir. (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 5-7).

Bu çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti’nde kadın parlamenter oranının belirlenmesi ve bu oranın eksik bulunması nedeniyle buna yönelik çözüm önerilerinde bulunulmasıdır. Bu amaçla çalışmada Türk Parlamento tarihi boyunca kadınların parlamentodaki temsil oranları karşılaştırılacak ve parlamentoda kadının temsiline yönelik ortaya çıkan sorunlara çözüm aranacaktır.

TÜRK PARLAMENTO TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Birinci Meşrutiyet ve Mebuslar Meclisi

Osmanlı Devleti’nde siyasal yapıyı değiştirmeyi amaçlayan ilk hareket olan ve 1865 yılında kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti, padişahın yetkilerini kısıtlayan bir parlamentonun kurulmasını istiyorlardı. Yeni Osmanlılar olarak bilinen bu grubun içerisinde gazeteci, yazar ve düşünürlerin yanı sıra Mithat Paşa ve Mustafa Fazıl Paşa gibi devlet adamları yer almaktaydı. Yeni Osmanlıların Meşrutiyet’in kurulmasında etkisi büyüktür. Öyle ki I. Meşrutiyet Mithat Paşa ve reformu destekleyen arkadaşlarının çabalarıyla 1876 yılında ilan edilmiştir (Sander, 2015, s. 316-317; Toprak, 2013, s. 172). Meşrutiyet’in ilanı ile Osmanlı Devleti’nde parlamenter yaşama geçilmiştir.

23 Aralık 1876 tarihinde Meşrutiyet yönetiminin temelini oluşturan Kanun-i Esasi yürürlüğe girerek açılması öngörülen meclisin kuruluş, işleyiş ve yetkilerini belirlenmiştir (Koçak, 1985, s.961). Meclis-i Umumi adıyla kurulacak olan meclis çift yapılı bir sisteme sahiptir. Meclis-i Umumi, Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan olarak adlandırılan iki organdan oluşmaktadır. Heyeti Ayan üyeleri padişah tarafından atanırken Mebusan Meclisi üyeleri seçim yoluyla belirlenmekteydi (Ortaylı, 1985, s. 956).

Bu dönemde henüz bir seçim kanunu çıkarılmadığından dolayı seçimler geçici bir talimat ile yapılmıştır. Yapılan Mebusan Meclisi seçimlerinin sonucunda Müslüman ve gayrimüslimlerden oluşan 130 mebus seçilmiştir (Tunaya, 2016, s.39). Ancak bu seçimlerde seçme ve seçilme hakkı yalnızca erkeklere tanınmıştır. Bu sebeple kadınlar seçimlere katılamamıştır (Toprak, 2013, s.183).

Meclis-i Mebusan, açıldıktan kısa bir süre sonra 1877 yılının haziran ayında feshedilmiştir. Seçim Kanunu çıkarılmadığından eski usule göre ikinci bir Meclis-i Mebusan toplanmıştır. Bu meclis dönemin padişahı II. Abdülhamid tarafından tatil edilmiştir (Ortaylı, 1985, s. 960). Rus savaşının yarattığı olumsuz havanın, ekonomik koşulların ve yaşanan bunalımların etkisiyle anayasa yürürlükten kaldırılmıştır (Sander, 2015, s. 338-339).

İkinci Meşrutiyet ve Parlamentolu Hayata Yeniden Dönüş

Osmanlı Devleti'nde parlamento hayatına otuz yıl kadar ara verildikten sonra Meşrutiyet yeniden ilan edilmiş ve Sultan II. Abdülhamid 23 Temmuz 1908 tarihinde Kanun-i Esasi'yi tekrar yürürlüğe koymuştur (Ahmad, 2019, s. 53). Tekrar yürürlüğe konan Kanun-i Esasi üzerinde 1909'da birtakım değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler ile Mebusan Meclisinin yasama faaliyetleri genişletilerek daha etkin bir hale gelmesi sağlanmıştır (Koçak, 1985, s. 966-968).

İkinci Meşrutiyet'in başlangıcından Cumhuriyetin ilanına kadar olan Osmanlı dönemi içerisinde genel seçimler 1908, 1912, 1914 ve 1919 yıllarında yapılmıştır. (Olgun, 2011, s. 4-10). Birinci Meşrutiyet döneminden farklı olarak 1908 sonrasında parlamento seçimleri daha kapsamlı bir seçim kanunu ile yapılmış, seçimlerin nasıl yapılacağına yönelik ayrıntılı bir seçim kanunu da oluşturulmuştur. Ancak, yine kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmemiştir (Turan, 2016, s. 103).

Kadınların parlamentoda temsili konusunda İkinci Meşrutiyet döneminde bir gelişme yaşanmasa da bu dönem kadınlar için geleneksel rollerden sıyrıldıkları bir sürecin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde kadınlar toplumsal hayatta daha aktif bir şekilde rol almışlardır. Hukuki alanda hak elde etmek için mücadele etmişler ve seslerini duyurmak için gazete ve dergi çıkarmış, dernekler kurmuşlardır. İkinci

Meşrutiyet döneminde kapsamlı olarak ele alınan kadının toplumdaki yeri meselesi Cumhuriyet döneminde modern kadın modelinin oluşmasına katkı sağlamıştır (Özgiraz ve Arslanel, 2011, s. 9).

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE PARLAMENTODA KADIN TEMSİLİ

İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da toplanmıştır. Ankara'da toplanan meclis, üyelerini seçim yoluyla belirlemiştir. TBMM'nin ilk yıllarında uygulanan seçimlerde siyasal haklar yalnızca erkeklere verilmiştir. Bu sebeple kadınlar bu seçimlere katılamamıştır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2012). Buna karşılık Türkiye'de kadın hakları konusunda en büyük gelişmeler Cumhuriyet döneminde yaşanmıştır. Bu gelişmelerin en önemlisi konumuz bakımından şüphesiz ki kadınların zamanla siyasi haklarını elde etmeleri olmuştur (Güneş, 2010, s. 172).

Kadınların siyasi haklarını elde etmeleri aşamalı bir şekilde gerçekleşmiştir. 3 Nisan 1930 tarihinde kabul edilen Belediye Kanunu ile kadınlar ilk kez belediye seçimlerinde oy kullanma ve belediye meclislerine seçilme hakkını elde etmiştir. Bu kanun, kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi konusunda ilk adımı teşkil etmiştir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 10).

26 Ekim 1933 tarihinde Köy Kanunu'nda yapılan değişiklikle kadınlara köylerde muhtarlık ve ihtiyar heyeti seçimleri için seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Kanunda yapılan değişiklik neticesinde Türkiye'de seçme ve seçilme hakkını ilk kez kullanan köylü kadınlar olmuştur (Güneş, 2010, s. 173).

Kadınlara siyasi haklar verilmesinin son aşaması kadınların parlamentoda temsilinin önünün açılmasıdır. 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmesini öngören 2599 sayılı Kanun Tasarısı kabul edilmiştir. Bu kanun ile Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun mebus seçme ve seçilme şartlarını düzenleyen 10. ve 11.maddelerinde geçen "erkek" ibaresi değiştirilerek yerine "kadın ve erkek" ibaresi getirilmiştir (Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11 nci Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun, 1934). Yapılan bu değişiklik ile kadınların parlamentoya girmesinde herhangi bir engel kalmamıştır.

Kadınlar, seçme ve seçilme hakkını kazandıktan sonra ilk kez 1935 seçimlerine katılmıştır. 1935 yılında yapılan seçimin sonucunda 17 kadın Milletvekili parlamentoya girmiştir. 1936 yılında yapılan ara seçimde Hatice Özgener'in milletvekili seçilmesiyle parlamentoda bulunan kadın milletvekili sayısı 18'e yükselmiştir (TUİK, 2012, s. X).

Tablo 1. İlk kadın milletvekilleri

Ad-Soyad	İl	Meslek	Ad-Soyad	İl	Meslek
Bediz Morova	Konya	Öğretmen	Mebrure Gönenç	Afyonkarahisar	Öğretmen
Benal Arıman	İzmir	Yazar	Meliha Ulaş	Samsun	Öğretmen
Esmâ Nayman	Seyhan	Öğretmen	Mihri Pektaş	Malatya	Öğretmen
Fakihe Öymen	İstanbul	Öğretmen	Nakiye Elgün	Erzurum	Öğretmen
Fatma Memik	Edirne	Doktor	Sabiha Gökçül	Balıkesir	Öğretmen
Ferruh Güpgüp	Kayseri	Biçki ve Dikiş	Sabiha Görkey	Sivas	Öğretmen
Hatice Özgener	Çankırı	Öğretmen	Seniha Hızal	Trabzon	Öğretmen
Hatı Çırpan	Ankara	Çiftçi- Muhtar	Şekibe İnel	Bursa	Çiftçi
Huriye Öniş	Diyarbakır	Öğretmen	Türkan Baştuğ Örs	Antalya	Öğretmen

Kaynak: Tablo, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü (2010) kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

İlk kadın milletvekillerimizin büyük çoğunluğu birkaç dil bilen, eğitim ve kültür seviyeleri yüksek kişilerdir. Kadın milletvekillerimiz meslekleri bakımından incelendiğinde büyük çoğunluğunun öğretmen olan eğitimci bireyler oldukları da görülmektedir. Bununla birlikte içlerinden bazıları milletvekili olarak seçilmeden önce belediye meclis üyeliği ve muhtarlık da yapmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere kadın parlamenterlerimiz içinde siyasal deneyime sahip olanlar vardır (Sezer, 1998, s. 900-901).

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde tek meclisli parlamento yapısının yanı sıra çift meclisin olduğu bir dönem de yaşanmıştır. 1961 Anayasası'nın öngördüğü ve 1980 yılında varlığına son verilen bu ikinci meclisin adı Cumhuriyet Senatosu'dur. Cumhuriyet Senatosu üyeleri 1961 Anayasası 70. maddesi gereği genel oyla ve cumhurbaşkanı tarafından seçilen üyelerden oluşmaktadır. Senato'ya üye olma şartları ise 72. maddede düzenlenmektedir. Buna göre Cumhuriyet Senatosu üyeleri kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış ve milletvekili seçilmeye engel bir durumu olmayan her Türk arasından seçilebilir. Cumhuriyet Senatosu tarihi boyunca toplam 498 üye görev almıştır. Bu üyeler arasından yalnızca 10'u kadındır (Özgişi, 2011, s. 399-400; 1961 Anayasası 70. ve 72.Mad.).

Tablo 2. Cumhuriyet senatosu kadın üyeleri

Ad-Soyad	Meslek	Göreve Geliş Şekli	Görev Süresi
Nimet Zerrin Tüzün	Öğretmen	Cumhurbaşkanınca seçilen	09.06.1964-10.10.1971
Bahriye Üçok	Öğretim Üyesi	Cumhurbaşkanınca seçilen	14.10.1971-14.10.1977
Adile Ayda	Diplomat	Cumhurbaşkanınca seçilen	13.07.1976-03.07.1978
Nermin Abadan Unat	Öğretim Üyesi	Cumhurbaşkanınca seçilen	25.07.1978-12.09.1980
Özel Şahingiray	Kütüphaneci	Genel Oy ile seçilen	15.10.1961-07.06.1964
Hatice Mualla Akarca	Ziraat Yüksek Mühendisi	Genel Oy ile seçilen	15.10.1961-05.06.1966
Emine Mevrure Aksoley	Eğitimci	Genel Oy ile seçilen	07.06.1964-14.10.1973
Hikmet İşmen	Ziraat Yüksek Mühendisi	Genel Oy ile seçilen	05.06.1966-12.10.1975
Solmaz Belül	Serbest Avukat	Genel Oy ile seçilen	14.10.1973-14.10.1979
Aysel Baykal	Avukat- Sigortacı	Genel Oy ile seçilen	14.10.1979-12.09.1980

Kaynak: Tablo, Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı (2009) kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Kadın üyelerin 6'sı genel oy ile 4'ü ise Cumhurbaşkanı tarafından seçilmiştir. Cumhuriyet Senatosu Kadın üyelerinin eğitim durumları en az lisans derecesindedir. Bunun yanında kadın üyeler farklı bilim, sanat ve siyasi kollardan gelmekle birlikte çoğunlukla öğretmenlik mesleğinden ya da hukuk fakültelerinden gelmişlerdir (Candeğer ve Coşkun, 2018, s. 258-259).

Türkiye'de Genel Seçimler ve Bu Genel Seçimler Neticesinde Kadın Temsili

Türkiye tarihinde seçimler cumhuriyetin ilanından öncesine kadar gitmektedir. Bu süre zarfında birçok seçim kanunu yapılmış ve farklı sistemler denenmiştir (Armağan, 1967, s. 45). Türkiye'de kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını ilk defa kullandığı 1935 seçimlerinden günümüze kadar toplam yirmi üç genel seçim yapılmıştır (Altınova Hancı, 2020, s. 64).

Kadınların parlamentodaki yeri ve mecliste hangi oranlarda temsil edildiğini görmek için Türkiye'de uygulanan genel seçimlere kısaca bakmak açıklayıcı olabilir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 11). Bu bağlamda aşağıda yer alan Tablo 3'te 1935-2018 yılları arasında parlamentoda bulunan kadınların temsil oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. 1935- 2018 yılları arasında parlamentoda kadın temsil oranları

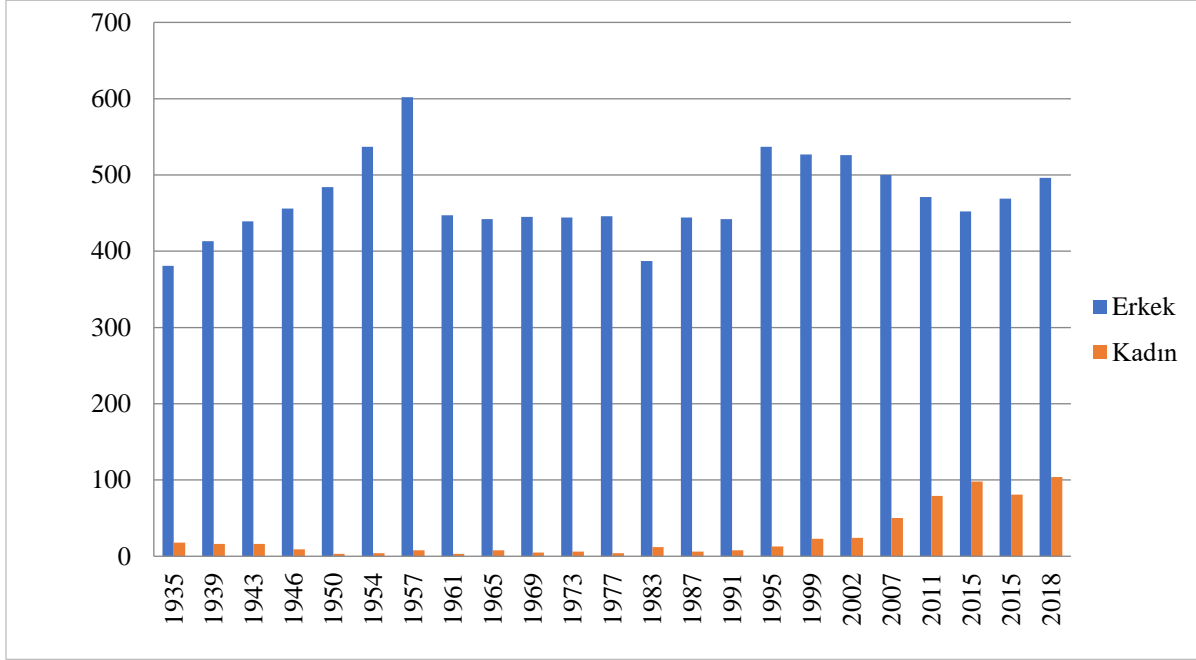
Seçim yılı	Toplam milletvekili sayısı	Kadın milletvekili sayısı	Temsil oranı
1935	399	18	%4,5
1939	429	16	%3,7
1943	455	16	%3,5
1946	465	9	%1,9
1950	487	3	%0,6
1954	541	4	%0,7
1957	610	8	%1,3
1961	450	3	%0,7
1965	450	8	%1,8
1969	450	5	%1,1
1973	450	6	%1,3
1977	450	4	%0,9
1983	399	12	%3,0
1987	450	6	%1,3
1991	450	8	%1,8
1995	550	13	%2,4
1999	550	23	%4,2
2002	550	24	%4,4
2007	550	50	%9,1
2011	550	79	%14,4
2015	550	98	%17,82
2015	550	81	%14,73
2018	600	104	%17,33

Kaynak: Tablo, TÜİK (2012, s. 5) ve <https://www.ysk.gov.tr> kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

1935-2018 yılları arasında parlamentoda bulunan kadın temsil oranlarını içeren Tablo 3'te görüldüğü üzere kadınlar ilk kez parlamentoda temsil edilmeye başladıkları tarihte %4,5 temsil oranına sahiptirler. 1935 yılında sahip olunan bu oranın ilerleyen yıllarda düşüş eğilimine girdiği görülmektedir. Özellikle çok partili hayata geçişle birlikte 1950 yılında bu oran %0,6'ya kadar inerek en düşük seviyeyi görmüştür. Kadın temsil oranlarının %1'in altına düştüğü yıllar kadının siyasetteki yokluğunu göstermesi açısından önemlidir.

1990'lı yıllarda kadın temsil oranlarındaki düşüşün kırılmaya başlandığı ve günümüze kadar yükselişin sürdüğü görülmektedir. 2018 yılı itibariyle kadın temsil oranı %17,33'e yükselmiş ancak bu artış istenilen düzeye ulaşamamıştır (Şahin, 2022, s. 78).

Şekil 1. 1935-2018 yılları TBMM'deki kadın ve erkek milletvekili sayısı

Kaynak: Şekil TÜİK (2012, s. 5) ve <https://www.ysk.gov.tr> kullanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1'de kadın ve erkek milletvekillerinin parlamentoda temsili daha net bir şekilde görülmektedir. Şekil incelendiğinde ilk göze çarpan nokta kadın ve erkek milletvekilleri sayıları arasındaki fark olmaktadır. Kadın milletvekili sayıları erkeklere oranla oldukça düşük düzeylerde olmakla birlikte parlamentoda bulunan milletvekili çoğunluğunu erkekler oluşturmaktadır. Buna karşılık 1991 yılıyla başlayan ve 2018 yılına kadar olan dönem boyunca parlamentoda bulunan kadınların sayılarında var olan artış dikkat çeken önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınlar son yıllarda artan kadın milletvekili oranına rağmen erkeklere kıyasla parlamentoda temsil oranları bakımından oldukça düşük düzeylerde kalmıştır. Karar alma mekanizmalarında çoğunluk oluşturan erkek varlığına karşın az sayıda bulunan kadına dair bir temsil sorunu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu durum kadınların parlamentoya katılımın süreçlerinde karşılarına sosyal, kültürel, ekonomik vb. konularda çeşitli sorunların çıkmış olabileceğini göstermektedir. Bu tip sorunların neler olduğunun ortaya

konması ve çözümü için nasıl bir politika üretilebileceği önemli bir konudur (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 9; Keser, Çelik ve Ercan, 2021, s. 211).

TÜRKİYE’DE PARLAMENTODA KADIN TEMSİLİNE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye’de kadınlar 1930 yılında belediye seçimlerinde oy kullanma hakkını, 1934 yılında ise milletvekili seçimlerinde oy kullanma hakkını elde etmişlerdir. Fransa, İsviçre gibi ülkelerin kadınları Türk kadınlarından çok daha sonra oy hakkına sahip olabilmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye’nin birçok ülkeden daha önce kadınlara siyasal haklar verdiği ve dönemi bağlamında ileri bir uygulama örneği gösterdiği söylenebilir (Eroğul, 1999, s. 206). Günümüz açısından değerlendirdiğimizde Türkiye’de kadınların parlamentodaki temsiline ilişkin temsil oranları açısından bir sorun olup olmadığını tespit etmek için öncelikle farklı ülkelerin temsil oranlarından örneklerle karşılaştırmamız yararlı olacaktır.

Tablo 4. Tek meclisli parlamentolarda ve alt meclislerde kadınlar, 1995 ve 2020 yılları

	Ülke	1995 yılında kadın yüzdesi	2020 yılında kadın yüzdesi	Yüzdelerdeki puan değişimi
1.	Ruanda	4,3	61,3	57,0
2.	Birleşik Arap Emirlikleri	0,0	50,0	50,0
3.	Andorra	3,6	46,4	42,8
4.	Bolivya	10,8	53,1	42,3
5.	Etiyopya	2,0	38,8	36,8

Kaynak: Inter-Parliamentary Union, 2020, s. 20

Inter-Parliamentary Union (2020) tarafından hazırlanan “Parlamentoda kadınlar: 1995-2020” adlı raporda farklı ülkelerdeki parlamentolarda bulunan kadınların 1995 ve 2020 yıllarındaki oranları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Listede ilk sırada yer alan ve bir Doğu Afrika ülkesi olan Ruanda 1995 yılında parlamentoda %4,3 kadın temsil oranına sahiptir. Ruanda %57’lik bir değişim ile 2020 yılında bu oranı %61,3’e kadar çıkarmıştır. İkinci sırada yer alan Birleşik Arap Emirlikleri ise 1995 yılında parlamentoda kadın temsili bulunmuyorken, 2020 yılında kadın temsil oranı %50’ye kadar çıkarmıştır. Listede 73. sırada yer alan Türkiye 1995 yılında %2,4 orana sahip iken 2020 yılında ancak %17,3 kadın temsil oranına ulaşabilmiştir. Bu veriler ışığında Türkiye birçok ülkeden önce kadınlara siyasal haklar tanıyan bir ülke olmasına rağmen temsil konusunda geride kalmıştır denilebilir.

Kalaycıoğlu ve Toprak (2004) tarafından yapılan bir araştırmada Türkiye’de kadınlara eşit haklar tanıyan cumhuriyet reformlarına karşın uluslararası karşılaştırmalarda ortaya çıkan konunun açıklanması hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında Türkiye’de kadınların siyasette az sayıda yer almalarının nedenleri sorulduğunda halkın çoğunluğu kadınlara siyasette fırsat tanınmadığını belirtmiştir. Araştırmanın bulguları incelendiğinde Türkiye’de kadınların siyasete katılmalarında ev işleri ve çocuk bakımı gibi toplumsal rollerin bir engel olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Bu durumda Türkiye’de parlamentoda kadınların erkeklerle yakın temsil oranlarına ulaşamamasında hala varlığını koruyan “siyasetin erkek işi” olduğu düşüncesinin etkisi olduğu söylenebilir (Kabaoğlu, 2017).

Kalaycıoğlu (1983, s. 19-20), kadınların siyasete daha az katılım göstermelerini üç hipotez ileri sürerek açıklamıştır. İlk olarak; kadınların erkeklere oranla daha düşük sosyo-ekonomik statüde bulunmalarından dolayı siyasal yaşama daha az katılım gösterdiklerini iddia etmiştir. İkinci olarak; düşük sosyo-ekonomik koşullar neticesinde daha az sahip olunan siyasal ilgi, bilgi ve etkinlik nedeniyle kadınlar daha az siyasal katılım göstermektedir. Üçüncü ve son olarak; kadınlara yüklenen toplumsal rollerin kadına yüklediği aile ve ev görevi olmasından dolayı siyasal katılma gibi aile dışı bir yaşam biçimine sahip olmak erkeklere oranla daha zordur denilebilir.

Türkiye’de ve dünyanın birçok ülkesinde siyasal yaşam içerisinde var olan kurallar erkek norm ve değerlerine göre oluşturulmuş siyasal yaşamda başarılı olmanın koşulları da bu duruma uygun olarak şekillenmiştir. Önüne çıkan engelleri aşarak temsil olanağı elde etmiş kadınlardan erkekler gibi siyaset yapması ve kendisine toplum tarafından yüklenen sorumlulukları hiçe sayması beklenmektedir. Böyle bir durumda kadınlar siyaset yapmayı reddetmekte ya da eril siyaset yapma biçimini kabul etmektedir. Bu durum kadınların daha az temsil oranlarına sahip olmasına yol açmaktadır (Pınarcıoğlu, 2017, s. 20-21; Yetkiner, 2020, s. 65).

Temsil oranları üzerinde şüphesiz ki siyasi partilerin de çok büyük etkisi vardır. Siyasi partiler, adayların belirlenmesi sürecinde kadınları dışlama eğilimlerinde bulunmaktadır. Özellikle seçim listelerinde kadın adaylar seçilemeyecekleri sıralara yazılmaktadır. Dolayısıyla kadınların seçilmesi hususunda parti yönetimlerinin iradesi de rol oynamaktadır (Pınarcıoğlu, 2017, s. 21).

Kadınların temsili konusunda bir diğer rol de medyaya düşmektedir. Türkiye’de kadın parlamenterler ile ilgili medyada yer alan haberler incelendiğinde ön plana çıkan husus kadınlik olduğu görülmektedir. Medya, kadın parlamenterler konusunda ekonomi, ticaret ve dış ilişkiler gibi konular yerine kadın olmanın vurgulandığı başlıkları öne çıkarmıştır. Medya bu tutumuyla siyasetin erkeklere özgü bir iş olduğunu vurgulamaktadır. Medya, kadın konusunda taşıdığı tutum sebebiyle olumsuz bir tetikleyici görevi

görmektedir. Bu durum kadınların erkeklerle eşit oranlarda temsil edilememesinde en önemli engellerden biridir (Altınova Hancı, 2020, s. 101-102).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı olarak ortaya çıkan sorunlarla mücadele etmek için toplumsal, ekonomik ve eğitimsel tedbirler alınarak sorunların kökenine inilmelidir. Bununla birlikte kadınların siyasete aktif olarak katılmasını sağlamak ve eşit bir ortam yaratmak için kadınlara yönelik pozitif ayrımcılık olarak nitelendirilen uygulamalara başvurulmalıdır. Pozitif ayrımcılık yoluyla eşit temsil yolunu açan uygulamalardan biri kota sistemi uygulamasıdır (Ugan, 2017, s. 396).

Kota sistemi, kadınların eşit bir şekilde temsil edilebilmesi için pozitif bir ayrımcılık sağlar. Bu sistem anayasa ve seçim yasalarında desteklenebildiği gibi siyasi partiler tarafından da benimsenebilir. Kota uygulamaları farklı ülke parlamentolarında farklı şekillerde uygulanmıştır. En yaygın olarak kullanılan kota sistemleri kadınlar için ayrılmış koltuklar, yasal milletvekili kotaları ve siyasi partilerin kendi içlerindeki kotalar olarak sıralanabilir. Kota sistemlerinin uygulanmasındaki amaç kadınların asgari temsil düzeyi olan %30- %40 düzeyine ulaşmasını sağlamaktır. Bu açıdan kota sistemi uygulamasının olduğu ülkelere baktığımızda kadınların parlamentodaki temsil oranlarında etkili bir artış gözlemlenmiştir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 34-35).

Tablo 5. 2020 yılı kadın parlamento üyelerinin oranına göre ilk 5 ülke ve kota sistemi

	Ülke	Kadın Yüzdesi	Kota Sistemi
1.	Ruanda	61,3	Var
2.	Küba	53,2	Yok
3.	Bolivya	53,1	Var
4.	Birleşik Arap Emirlikleri	50,0	Var
5.	Meksika	48,2	Var

Kaynak: Inter-Parliamentary Union, 2020, s. 4

Tablo 5'te yer alan ve 2020 yılı itibariyle kadın meclis üyelerinin oranına göre ilk 5 içinde yer alan ülkelerden biri hariç hepsinde kota sistemi olduğu görülmektedir. Ruanda ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde kota sistemi kanunla getirilmiştir. Bolivya ve Meksika'da kanunla getirilmiş kotanın yanı sıra parti kotaları da uygulanmaktadır. 2019 yılında kanunla getirilmiş veya siyasi partiler tarafından uygulanmış kota sistemine sahip 40 mecliste, kadınlar ortalama olarak %30,3 temsil oranı kazanmıştır. Kota sistemi uygulamayan 28 mecliste ise kadınlar %17,9 temsil oranı kazanmıştır. 2020 yılında ise kadınların parlamentoya katılımında yüksek orana sahip ilk 20 ülkeden 16'sında bir tür toplumsal cinsiyet kotası

uygulanmaktadır. Bu bağlamda kota sistemlerinin gönüllü ya da kanunla uygulanıyor olmasına bakılmaksızın kadınların siyasi katılımını sağlama noktasında etkili olduğu söylenebilir. Özellikle çeşitli ülkelerde edinilen deneyimler ışığında kota sisteminin hedefler, uygulama mekanizmaları ve diğer önlemlerin bir araya gelmesi ile işe yaradığı görülmektedir (Inter-Parliamentary Union, 2020).

Türkiye’de kota sistemi ile ilgili Seçim Yasası veya Siyasi Partiler Yasası içerisinde bulunan herhangi bir düzenleme mevcut değildir (Aydemir ve Aydemir, 2011, s. 34). Öte yandan zorunlu bir düzenleme olmamasına karşın siyasi partiler gönüllü olarak kendi aldıkları kararlar ile kota uygulamalarına başvurmaktadır. Ancak, partiler gönüllü olarak kendi aldıkları kararlar neticesinde koydukları kota uygulamalarına uymadıkları takdirde herhangi bir yaptırım ile karşılaşmamaktadır. Siyasi partiler, herhangi bir yaptırımın olmadığı bir durumda istenilen hedefin gerisinde kalmaktadırlar (Gökulu, 2013’ten aktaran: Ugan, 2017, s. 397). Buradan hareketle siyasi partiler ve seçim yasalarında değişiklik yapılarak kota uygulaması zorunlu hale gelmelidir. Kadınların temsili konusunda var olan sorunlar siyasi partilerin iradelerine bırakmayacak düzenlemeler ile çözümlenmelidir (Sayın, 2007, s. 156).

Kadınların siyasete katılımını artırmak için kadınların toplumsal örgütlenmelerinin geliştirilmesi ve bu örgütlerin kadınların temsili artırmak amacıyla iş birliğine gitmesi de önemli bir basamaktır. Kadınların temsili artırmak için siyasi partiler ve dernekler kadın örgütleriyle iş birliğine gidebilir. Aynı zamanda kadınların parti teşkilatlarına ve seçim süreçlerine güçlü bir şekilde katılmalarını destekleyebilirler. Uzun vadede ise partilerin kadın kollarının kaldırılması ile kadınların parti içinde asli unsurlar olarak yer alması kadınların siyasal katılımındaki sorunlar açısından etkili çözüm yollarından biri olabilir (Toksabay Esen ve Memişoğlu, 2007, s. 15-16).

Türkiye’de kadınların temsili konusunda bir sorun olduğu açıktır. Kadınlar toplumsal cinsiyet ayrımcılığı gibi sebeplerden dolayı fırsatlar ve kaynaklardan eşit bir biçimde yararlanamamaktadır. Kadınların temsili artırmak için önce kadınların sonra da erkeklerin bilinçlendirilmesi gereklidir. Sonrasında ekonomik, sosyal ve psikolojik eşitsizliklerin giderilmesine yönelik adımlar atılmalıdır (Çağlar, 2011, s. 75-76). Parlamentoda kadın temsili için yeterli boyuta ulaşabilmesi için kadın-erkek eşitliğini sağlayan siyasal katılım süreçlerinin desteklenmesi gereklidir. Siyasette var olan erkek egemen yapının ve kadının ikinci planda bırakılmasının sorgulanarak kadının yeterli temsil düzeyine ulaşmasını artıracak önlem ve desteklemelerde bulunulması da gereklidir (Çağlar, 2011, s. 66).

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türkiye’de parlamento hayatı Osmanlı Devleti döneminde başlamıştır. Osmanlı dönemi parlamentolarında yalnızca erkekler yer almıştır. Cumhuriyet döneminde kadınlara aşamalı olarak siyasal haklar verilmeye başlanmasıyla birlikte kadınlar parlamentoda temsil edilebilme olanağına sahip olmuştur.

Çalışma kapsamında incelediğimiz 1935-2018 yılları arasında parlamentodaki kadın temsil oranlarına baktığımızda oranların oldukça düşük düzeylerde olduğu görülmektedir. Tablo 3’te yer verdiğimiz kadın temsil oranları ve Şekil 1’de bulunan parlamento içerisindeki kadın ve erkek milletvekili sayılarına baktığımızda bu durum daha net bir şekilde görülmektedir.

Türkiye’de kadınların birçok ülke kadınından çok daha önce siyasal haklarını elde ettiği göz önünde tutulursa bu oranlar temsil noktasında bazı sorunlar olduğunu göstermektedir. Bu sorunların önemli bir boyutu ataerkil yapıya ilişkindir. Kadınlara yüklenen aile ve ev ile ilgili sorumlulukların da etkisiyle siyaset “erkek işi” olarak görülmektedir. Bununla birlikte kadınların sosyo-ekonomik düzeylerinin erkeklerden daha düşük olması da temsil sorununa yol açmaktadır. Düşük temsil düzeyinde siyasi partilerin ve medyanın etkisi de sorgulanması gereken bir diğer durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların temsil oranlarının erkek temsil oranlarına eşit düzeylere ulaşması için var olan koşulların iyileştirilmesi gerekmektedir. Kadınlara yönelik yapılan pozitif ayrımcılık uygulamaları ile siyasal hayata katılım teşvik edilmelidir. Bununla birlikte kota sistemi uygulayan ülkelerde temsil oranlarının artması göz önünde bulundurularak bu yönde bir politika izlenebilir. Türkiye’de kadınların temsil oranlarındaki düşüklüğün en azından kritik eşik olan %33 oranına yaklaşması için kota sistemi faydalı bir uygulama olabilir.

Çalışmamız kapsamında konumuz gereği kadın bakanlara değinilmemiştir ancak Cumhuriyet tarihine baktığımızda kadınların siyasal haklarını elde etmesinden çok sonra, 1971 yılında, ilk Türk kadın bakan olan Türkan Akyol hükümette yer almıştır. Bu tarihten sonra birçok hükümet döneminde kadın bakanlara da yer verilmiş fakat kadın bakanlarımızın sayısı yeterli oranlara ulaşamamıştır. Öte yandan kadın bakanların çoğunlukla aile ve sosyal politika konusunda görevlendirildiği de görülmektedir. Kadınlara sadece aile bakanlıklarının uygun görülmesi olduğu ve diğer konularda hemen hemen kadın bakanlara rastlanmamaktadır. Bu durum kadının siyasal sistem içerisinde bile toplumsal rollerinden sıyrılamamasının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti’nde parlamentodaki kadınların temsil oranlarının incelenmesi gerçekleştirilerek, ortaya çıkan sonuçlar itibarıyla eksik katılıma yol açan sorunlar irdelendi ve

bu sorunlara yönelik olası çözüm önerilerinde bulunulmaya çalışıldı. Sonuç olarak çalışma kapsamında ele aldığımız veriler bağlamında kadınların parlamentoda erkeklere oranla eksik katılım gösterdiği ve ek olarak Türkiye'de kadınların birçok ülkeden daha önce siyasal haklarını elde etmesine rağmen günümüzde temsil noktasında dünya sıralamasının çok gerisinde kaldığı açık bir biçimde söylenebilir. Bu durumun düzeltilebilmesi ve kadınların siyasal yaşamda daha fazla yer alarak temsil oranlarının da yükselmesi ancak toplumsal bir çaba ile çözülebilecek boyutta bir durum olarak görülmektedir.

YAZAR BEYANI / AUTHOR STATEMENT

Araştırmacılar makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2019). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. (Çev: S. C. Karadeli). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Altınova Hancı, H. (2020). *Türkiye'de kadınların siyasete katılımı ve temsili: Sorunlar ve çözüm önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Armağan, S. (1967). Türkiye'de parlamento seçimleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 33(3-4), 45-100.
- Aydemir, D., & Aydemir, E. (2011). *Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz!* Ankara: USAK Yayınları.
- Candeger, Ü., & Coşkun, M. B. (2018). Cumhuriyet senatosu dönemi kadın siyasetçilerin türk kamu bürokrasisindeki yeri ve önemi üzerine bir inceleme. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 236-262.
- Çağlar, N. (2011). Kadının siyasal yaşama katılımı ve kota uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(4), 56-79.
- Eroğul, C. (1999). *Devlet yönetimine katılma hakkı*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Güneş, G. (2010). Türk kadınının muhtarlık ve köy ihtiyar heyetlerine seçme seçilme hakkını kazanması ve Türkiye'nin ilk kadın muhtarı Gül Esin (Hanım). *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9(20), 171-190.
- Inter-Parliamentary Union. (2020). *Parlamentoda kadınlar: 1995-2020- 25 yılın değerlendirmesi* (Çev: A. Bıçaksız ve E. Erdemir Ergün). <https://www.ipu.org/file/9203/download> adresinden erişildi.
- Kabaoğlu, S. Q. (2017). Toplumsal cinsiyet ve siyaset. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 368-371.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı siyasal katılma: siyasal eylemin kökenleri üzerine bir inceleme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.

- Kalaycıoğlu, E., & Toprak, B. (2004). *İş yaşamı, üst yönetim ve siyasette kadın*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Keser, A., Çelik, M., & Ercan, E. (2021). Türkiye’de kadınların siyasal temsili ve toplumsal cinsiyet. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 76(1), 191-229. doi: 10.33630/ausbf.822019
- Koçak, C. (1985). Meşrutiyet’te Heyet-i Ayan ve Heyet-i Mebusan. M. Belge (Gen. Yön.), *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 4) içinde (s. 961- 973). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Olgun, K. (2011). Türkiye’de cumhuriyetin ilanından 1950’ye genel seçim uygulamaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27(79), 1-36.
- Ortaylı, İ. (1985). Osmanlı Devleti ve Meşrutiyet. M. Belge (Gen. Yön.), *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 4) içinde (s. 953- 960). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgişi, T. (2011). *Türk parlamento tarihinde çift meclis: Cumhuriyet Senatosu örneği (1960-1980)* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Özgiraz, A., & Arslanel, M. N. (2011). İkinci meşrutiyet döneminde kadın olmak. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 3(1), 1-10.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril siyasette kadın temsili (Mi?). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1/1), 12-24.
- Sander, O. (2015). *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918’e*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Sayın, A. (2007). Parlamentoya girmek için erkek olmak şart!. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 1(1), 153-160.
- Sezer, A. (1998). Türkiye’deki ilk kadın milletvekilleri ve Meclis’teki çalışmaları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 14(42), 889-905.
- Şahin, Z. (2022). Türkiye’de seçimlerin cinsiyeti: Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze milletvekili genel seçimleri ve kadın temsili (1935-2018), *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 73-96. doi: 10.54600/igdirsosbilder.978160
- TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü. (2010). *TBMM Albümü 1920-2010* (1. Cilt), S. Yıldırım ve B. K. Zeynel (Editörler). Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları.
- Teşkilatı Esasiye Kanununun 10 ve 11. Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. (1934, 5 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 2877). <https://www.tbmm.gov.tr/files/anayasa/docs/1924/1924-3/3-degisiklik.pdf> adresinden erişildi.
- Toksabay Esen, A., & Memişoğlu, O. (2007). *Siyasetin cinsiyeti politika notu*. TEPAV. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271250684r7712.Siyasetin_Cinsiyeti.pdf adresinden erişildi.
- Toprak, S. V. (2013). İlk Osmanlı seçimleri ve parlamentosu. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(26), 171-192.
- Tunaya, T. Z. (2016). *Türkiye’nin siyasi hayatında batılılaşma hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Turan, İ. (2016). Türkiye'de parlamento ve seçimler. M. Kabasakal (Ed.), *Türkiye'de siyasal yaşam dün, bugün, yarın içinde* (s. 99-125). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığı. (2009). *Türk parlamento tarihinde kadın parlamenterler 1935-2009*, S. Gökçimen vd. (Haz.). Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayınları.
- Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası. (1961, 9 Eylül). <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2012). *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*. Ankara.
- Ugan, A. A. (2017). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kadınların temsiliyet oranı ve siyasi partilerdeki yeri. *Kesit Akademi Dergisi*, 3(9), 389-404.
- Yetkiner, T. (2020). *Türkiye'de kadınların siyasal temsiliyeti (2011-2018)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muş.
- Yüksek Seçim Kurulu. (t.y.). Yüksek seçim kurulu. Erişim adresi: <https://www.ysk.gov.tr>